

Simon Watts ve Paul Stenner

QMetodu Araştırması Yapmak

Teori, Yöntem ve Yorumlama

Çeviri Editörleri:

Mustafa Kemal YÖNTEM · Mustafa AYDOĞAN

Çeviri Editörleri: Doç. Dr. Mustafa Kemal Yöntem - Dr. Öğr. Üyesi Mustafa Aydoğan

Q METODU ARAŞTIRMASI YAPMAK
Teori, Yöntem ve Yorumlama

ISBN 978-625-7582-32-2

Kitabın orijinal adı: Doing Q Methodological Research

Yazarlar: Simon Watts, Paul Stenner

Baskı sayısı: I. Baskı

ISBN: 978-1-84920-414-9

Yayınevi: Sage Publishing

Kitap içeriğinin tüm sorumluluğu yazarlarına aittir.

© 2023, PEGEM AKADEMİ

Bu kitabın basım, yayım ve satış hakları Pegem Akademi Yay. Eğt. Dan. Hizm. Tic. A.Ş.'ye aittir. Anılan kuruluşun izni alınmadan kitabın tümü ya da bölümleri, kapak tasarımı; mekanik, elektronik, fotokopi, manyetik kayıt ya da başka yöntemlerle çoğaltılamaz, basılamaz ve dağıtılamaz. Bu kitap, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı bandrolü ile satılmaktadır. Okuyucularımızın bandrolü olmayan kitaplar hakkında yayinevimize bilgi vermesini ve bandrolsüz yayınları satın almamasını diliyoruz.

Pegem Akademi Yayıncılık, 1998 yılından bugüne uluslararası düzeyde düzenli faaliyet yürüten **uluslararası akademik bir yayınev**idir. Yayımladığı kitaplar; Yükseköğretim Kurulunca tanınan yükseköğretim kurumlarının kataloglarında yer almaktadır. Dünyadaki en büyük çevrimiçi kamu erişim kataloğu olan **WorldCat** ve ayrıca Türkiye'de kurulan **Turcademy.com** tarafından yayınları taranmaktadır, indekslenmektedir. Aynı alanda farklı yazarlara ait 1000'in üzerinde yayını bulunmaktadır. Pegem Akademi Yayınları ile ilgili detaylı bilgilere <http://pegem.net> adresinden ulaşılabilir.

I. Baskı: Şubat 2023, Ankara

Yayın-Proje: Ferdi Akkaya

Dizgi-Grafik Tasarım: Ayşe Nur Yıldırım

Kapak Tasarımı: Pegem Akademi

Baskı: Sonçağ Yayıncılık Matbaacılık Reklam San Tic. Ltd. Şti.

İstanbul Cad. İstanbul Çarşısı 48/48 İskitler/Ankara

(0312 341 36 67)

Yayıncı Sertifika No: 51818

Matbaa Sertifika No: 47865

İletişim

Macun Mah. 204. Cad. No: 141/A-33 Yenimahalle/ANKARA

Yayınevi: 0312 430 67 50

Dağıtım: 0312 434 54 24

Hazırlık Kursları: 0312 419 05 60

İnternet: www.pegem.net

E-ileti: pegem@pegem.net

WhatsApp Hattı: 0538 594 92 40

ÖN SÖZ

Sosyal bilimler alanında insanların öznel dünyasını ortaya çıkarmaya çalışan çalışmalar giderek artmaktadır. Son yıllarda araştırmacıların yaygın olarak kullanmaya başladığı Q metodu, veri toplama ve analizi aşamalarının merkezine bireylerin öznel bakış açılarını ve bunları ortaya çıkarma çabasını yerleştiren bir metod olarak karşımıza çıkmaktadır. Q metodu; bireylerin belirli bir konuda benlik referansları aracılığıyla yapacakları seçimlerin, onların içsel süreçleri hakkında sağlayacağı bilgiye odaklanan bir araştırma yöntemidir. Q yöntemi ile ilgili ortaya konulmuş en değerli eserlerden biri olan bu çalışmayı Türkçe'ye kazandırmaktan mutluluk duymaktayız. Bizim Q metodu ile ilgili serüvenimiz, Q metodunun yaratıcısı olan William Stephenson'un öğrencisi ve Q metodunun yaşayan en büyük temsilcisi olan Steven R. Brown ile tanışmamızla başlamıştır. Dr. Brown'dan aldığımız eğitimler ve onunla gerçekleştirdiğimiz sohbetlerimizin de etkisi ile uzun zamandır elinizde bulunan bu değerli kaynağı Türkçe'ye kazandırmayı hayal etmekteyiz. Bizim bu hayalimizi uygulamaya koymamız ve değerli bölüm çevirmenlerimizin destekleri ile elinizdeki kitap Q metodu konusunda önemli bir kaynak olarak Türkçe alanyazında yerini almıştır.

Burada çeviri editörleri olarak itiraf etmek istediğimiz bir konu ise, kitabın yazarları olan Simon Watts and Paul Stenner hocalarımızın nükteli ve içten anlatımlarını Türkçe'ye çevirmenin hiç de kolay bir iş olmadığıdır. Kitabın, Türkiye'de de giderek yaygın bir şekilde kullanılan Q metodunun doğru ve anlaşılır bir şekilde gelişmesine muhtemel katkıları bizi motive eden tek hedef olmuştur.

Kitabın çeviri sürecinde kavramların Türkçe karşılıklarına karar verme süreçlerimizde ve çevirilerle ilgili düzeltmeler ile uğraşırken yorgun düştüğümüz anlarda bize getirdikleri güzel meşguliyetlerle zihnimizin yenilenmesini sağlayan çocuklarımız Leyla Hong, Nil Defne ve Zeynep Nehir'e çok teşekkür ederiz. Bunun yanında, kitabın kontrollerine destek vererek, vermiş olduğu düzeltmelerle değerli katkılar sağlayan Prof. Dr. Kasım Kiroğlu'na da ayrıca teşekkürlerimizi iletiyoruz.

Şubat, 2023

Dr. Öğr. Üyesi Mustafa AYDOĞAN

ORCID No: 0000-0002-3197-4516

Doç. Dr. Mustafa Kemal YÖNTEM

ORCID No: 0000-0001-7620-0971

BÖLÜMLER VE ÇEVİRENLERİ

Editörler: Doç. Dr. Mustafa Kemal Yöntem - Dr. Öğr. Üyesi Mustafa Aydoğan

1. Bölüm: Q Metodolojisine Giriş: Ters Faktör Tekniği

Prof. Dr. Mehmet KANDEMİR - Kırıkkale Üniversitesi

ORCID No: 0000-0002-5576-3537

Arş. Gör. Zahide TONGA - Kırıkkale Üniversitesi

ORCID No: 0000-0002-5952-4277

2. Bölüm: Kuram ve Q Metodolojisi: Stephenson'dan İnşacılığa

Dr. Öğr. Üyesi Ahmet ERDEM - Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi

ORCID No: 0000-0002-7151-4100

3. Bölüm: Temel Tasarım Sorunları: Araştırma Soruları ve Q Setleri

Dr. Hatice ÖZGAN SUCU - Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi

ORCID No: 0000-0002-8655-8982

4. Bölüm: Alan Çalışması Yapmak: Katılımcılar, Materyaller ve Prosedür

Arş. Gör. Dr. Ersoy ÇARKIT - Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi

ORCID No: 0000-0002-9811-9135

5. Bölüm: Analitik Süreci Anlama (1): Faktör Çıkarma

Arş. Gör. Dr. Ömer Faruk ŞEN - Kırıkkale Üniversitesi

ORCID No: 0000-0002-2103-8791

Arş. Gör. Yunus HAYRAN - Kırıkkale Üniversitesi

ORCID No: 0000-0001-5770-7013

6. Bölüm: Analitik Süreci Anlama (1): Faktör Döndürme ve Faktör Dizilerinin Hazırlanması

Dr. Rıza MEMİŞ - Milli Eğitim Bakanlığı

ORCID No: 0000-0002-8764-3185

7. Bölüm: Faktör Yorumlaması

Dr. Tuğba DÖNMEZ - Milli Eğitim Bakanlığı

ORCID No: 0000-0002-5360-9835

Doktora Öğrencisi Aslı KANDEMİR - Milli Eğitim Bakanlığı

ORCID No: 0000-0003-0811-1330

8. Bölüm: Q Metodu Kullanan Bilimsel Çalışmaların Yazımı ve Yayımlanması

Dr. Öğr. Üyesi Muhammet Fatih ALKAN - Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi

ORCID No: 0000-0002-5600-0160

Ekler

Öğr. Gör. Hatice Kefeli -Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi

ORCID No: 0000-0002-3276-5601

İçindekiler

Ön Söz	iii
Bölümler ve çevirenleri	iv
Yazarlar hakkında	viii
Teşekkürler	ix
Tablo ve şekiller listesi	x
Bölüm 1: Teori	1
1. Q metodolojisine giriş: ters faktör tekniği	3
2. Kuram ve Q metodolojisi: Stephenson'dan inşacılığa	25
Bölüm 2: Yöntem	51
3. Temel tasarım sorunları: araştırma soruları ve Q setleri	53
4. Alan çalışması yapmak: katılımcılar, materyaller ve prosedür	75
5. Analitik süreci anlama (1): faktör çıkarma	100
6. Analitik süreci anlama (2): faktör döndürme ve faktör dizilerinin hazırlanması	124
Bölüm 3: Yorumlama	159
7. Faktör yorumlaması	161
8. Q metodu kullanan bilimsel çalışmaların yazımı ve yayımlanması	187
Ekler	
1. Q metodu temelli araştırmayı uygulamak için genel açıklamalar	209
2. PQMetot kullanarak bir analiz yürütme: adım adım kılavuz (artı PQMetot çıktısının veya .lis dosyasının açıklaması)	215
3. İlk taslak kopya çıktıları (çalışma için 2, 3, 4 ve 5. faktörler)	240
Kaynakça	246
Dizin	257

Yazarlar Hakkında

Simon Watts İngiltere'de bulunan Nottingham Trent Üniversitesi Psikolojide kıdemli öğretim üyesidir. Kendisi 16 yıldır Q metodolojiyi kullanmaktadır ve doktoraasını 2001 yılında 'Aşk İlişkilerinin Hikayeleri: Q Yöntem-Bilimsel Araştırması' adı verilen çalışmasıyla bitirmiştir. Doktora tezi (Watts and Stenner, 2003; Watts, 2008) daha sonra "Q Metodolojisi Yapmak: Teori, Metot ve Yorumlama" (Watts and Stenner, 2005) başlığı altında revize edilmiş bir şekilde yayımlanan kapsamlı metodolojik bir bölümü içeriyordu. Yeni başlayan ve gelişmekte olan Q metodolojistleri için basit bir kılavuz olarak hazırlanan 'Q yapmak' yayını halihazırda dünya genelinde 130'dan fazla kez alıntılanmıştır. Bu kitap, bu orijinal projeyi genişletiyor ve Simon'un yüksek kaliteli metodolojik öğretim ve eğitim sağlama konusundaki geniş taahhütlerini ifade ediyor. Simon Q metodolojisine ilişkin çeşitli danışmanlık hizmetleri sunar ve şu adresten iletişime geçmekten memnun olur: simon.watts@ntu.ac.uk.

Paul Stenner, İngiltere'deki Open Üniversitesi'nde de sosyal psikoloji profesörüdür. Doktora süpervizörü rahmetli Rex Stainton Rogers tarafından Q metodolojisi zanaatıyla tanışan Paul, şimdi Q'yu yaşam kalitesinden kıskançlığa kadar çeşitli konulara uygulama konusunda 20 yılı aşkın bir deneyime sahiptir. Ayrıca Q metodolojisinin teorik yönleri hakkında geniş çapta yayın yapmakta ve aktif olarak psikolojinin teorisi ve felsefesiyle ilgileniyor. Yakın zamanda yayımlanan kitapları şunlardır: *Theoretical Psychology: Global Transformations and Challenges* (2011) John Cromby, Johanna Motzkau ve Jeff Yen ile birlikte; *Psychology without Foundations* (2009) Steve Brown ile *Varieties of Theoretical Psychology: International Philosophical and Practical Concerns* (2009) Thomas Teo ve diğerleri ile birlikte; ve *Emotions: A Social Science Reader* (2008) Monica Greco ile birlikte. Paul şu adresten iletişime geçmekten memnun olur: paul.stenner@open.ac.uk.

Teşekkürler

Simon, akademik yaşamının kalitesini günden güne büyük ölçüde geliştirdikleri için Dr. Richard Trigg, Dr. Sarah Seymour-Smith ve Dr. Gary Jones'a ve bu kitabın hazırlanışı sırasında yaptıkları katkıları için Profesör Wendy Stainton Rogers, Martin Hughes ve Dr. John Bradley'ye teşekkür eder. Sonia Cutler'ın mükemmel redaksiyonu kitabın son halinin netliğini büyük ölçüde arttırmıştır. Tüm okuyucular ona teşekkür etmelidir! Proje süresince sağladığı destek ve sevgi için son olarak büyük bir teşekkür de Dr. Kimberly Bartholomew'a iletilmelidir. Teşekkürler Kim! Simon'ın bu kitaba katkısı, her zaman 'herhangi bir konu üzerine inşa edilmeyen bir araştırma yöntemi' hakkında kitap yazmanın gerçekten çok saçma bir fikir olduğunu düşünen kızı Millie Rose Watts'a (8 yaşında) adanmıştır. Millie, kesinlikle haklıydın ...

Paul; Rex Stainton Rogers, Wendy Stainton Rogers ve William Stephenson'a Q metodolojisini kendisine tanıttıkları için teşekkür eder.

Şekil ve Tablolar Listesi

Şekiller

1.1.	Önceden düzenlenmiş veya zorunlu seçimli bir frekans dağılımı örneği	18
4.1.	Dik ve yüzeysel dağılımlar	89
4.2.	Pozitif maddelerin Q sıralamasında gösterimi	94
5.1.	Yedi temel bileşeni gösteren örnek çalışma verileri için yamaç grafiği	119
6.1.	1 ve 31 numaralı Q dizgelerinin 1. Ve 2. Faktörlere göre konumlarının çizimi	127
6.2.	İki örnek Q dizgesi grubunun göreceli konumları	128
6.3.	1. ve 2. Faktörlerin döndürülmesinin örneği	129
6.4.	1. ve 2. Faktörlerin tamamlanmış döndürmesi	131
6.5.	1. ve 2. Faktörlerin tamamlanmış döndürmesi (ek Q dizgelerini gösterir)	132
6.6.	Örnek çalışmamızdaki tüm Q dizgelerinin döndürülmemiş haliyle görünümü	136
6.7.	Bipolar faktörün gösterimi	152
6.8.	1. Faktör için faktör dizisi veya faktör örnekleyici Q dizgesi	154
8.1.	Örnek kavramsal mekân diyagramı	204

Tablolar

1.1.	Faktör analizi için veri matrisi	8
5.1.	Örnek Q dizgeleri korelasyon matrisi	107
5.2.	Örnek Q dizgeleri için döndürülmemiş faktör yükleri	111
5.3.	Korelasyon matrisi, örneğin Q, Faktör 1'in çıkarılmasından sonra sıralar	112
5.4.	Örnek Q dizgeleri için döndürülmemiş faktör matrisi	113
5.5.	Örnek veri seti için paralel analiz	120
6.1.	Örnek Q dizgeleri için döndürülmüş faktör yükleri	141
6.2.	Çalışmadaki beş faktör için faktör örnekleyici veya faktör tanımlayıcı Q dizgeleri	142
6.3.	1. Faktör için faktör tahmininin (ve dizisinin) hesaplanması	148
7.1.	Beş faktörlü çalışmamız için faktör dizileri	165
7.2.	Faktör 1 için faktör yorumlama hatırlatma listesi (taslak 1)	169
7.3.	Faktör 1 hatırlatma listesine dahil edilmesi gereken ilave maddeler (taslak 2)	176
7.4.	Faktör 1'in tam yorumlaması	178
7.5.	Faktör 1'in özet yorumu	182

A.2.1.	Q dizgelerinin sayısına göre faktör çıkarımı için başlangıç noktaları	218
A.2.2.	Sıralar arası korelasyon matrisi	222
A.2.3.	Döndürülmemiş faktör matrisi	224
A.2.4.	Kümülatif topluluklar matrisi	225
A.2.5.	Faktörler arasında kullanılan döndürme açıları	226
A.2.6.	Döndürülmüş faktör matrisi	227
A.2.7.	Normalleştirilmiş faktör puanları	228
A.2.8.	Maddelerin faktöre göre karşılaştırmalı sıralaması	229
A.2.9.	Faktör çiftleri arasındaki azalan farklar dizisi	230
A.2.10.	Faktör Sıraları	231
A.2.11.	Faktör puanları arasındaki korelasyonlar	233
A.2.12.	Faktör özellikleri	233
A.2.13.	Ayırt edici ifadeler	234
A.2.14.	Ortak ifadeler	239

BÖLÜM 1

TEORİ

BİR

Q metodolojisine giriş: ters faktör tekniği

Giriş: kitabın yapısı, stili ve amaçları	3
Bölüm 1: teori	5
Bölüm 2: yöntem	6
Bölüm 3: yorumlama	6
Q metodolojisinin ortaya çıkışı	7
Faktör analizi ve verileri için kısa bir rehber	8
Tablo 1.1 Faktör analizi için veri matrisi	8
Korelasyon istatistikleri	8
Puanların standardizasyonu (veya Z puanları)	9
Değişken bazında faktör analizi ve R metodolojisi	10
Bireyler ve bireysel farklılıklar	11
Kişi bazında faktör analizi ve Q metodolojisi	12
Stephenson, Burt'a karşı; R, Q'ya karşı	14
Q metodolojisi için yeni bir veri biçimi: psikolojik önemi ve holizm sunumu	15
Standardizasyon ve Q sıralaması	17
Şekil 1.1 Önceden düzenlenmiş veya zorunlu seçimli bir frekans dağılımı örneği.	18
Kişi bazlı faktör analizi ve Q metodolojisinin yeniden gözden geçirilmesi	18
William Stephenson: kariyeri ve eserleri	18
Q metodolojisinin coğrafi ve disiplinler yayılımı	21
Bölüm özeti	23

Giriş: kitabın yapısı, stili ve amaçları

Q Metodolojik Araştırma Yapmaya Hoş geldiniz: *Teori, Yöntem ve Yorum*. Q metodolojisi, katılımcılarının öznel veya birinci şahıs bakış açılarına odaklanan, William Stephenson tarafından ortaya atılan ve geliştirilen bir araştırma tekniği ve bu teknikle ilişkili teorik ve metodolojik kavramlar kümesidir. Temel yöntem, Q